

Олександр Завальнюк, Іван Конет
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
МИКОЛИ ЧАЙКОВСЬКОГО У КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ
ДЕРЖАВНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
Кам'янець-Подільський державний університет

Наведено фактичний матеріал щодо праці М. Чайковського у Кам'янець-Подільському державному українському університеті.

Відомий український математик і педагог Микола Андрійович Чайковський (1887-1970) деякий час працював у Кам'янець-Подільському державному українському університеті [1-4].

Становлення в Україні за гетьмана Павла Скоропадського власне української за характером і змістом вищої школи супроводжувалося низкою великих труднощів, пов'язаних з потребою одночасного вирішення організаційних, матеріально-технічних і кадрових питань. Останнє було досить гострим, оскільки українських вищих навчальних закладів у ХІХ-ХХ ст. не існувало.

Розпочавши формування викладацького складу Кам'янець-Подільського державного українського університету, закон про заснування якого було затверджено 17 серпня 1918 р., міністр освіти М. Василенко та ректор І. Огієнко не могли відразу знайти потрібну кількість викладачів. Довелося звертатися по допомогу в різні місця України. Огієнко поглядав також і на Галичину, де було чимало здібних людей з вищою освітою, науковими ступенями європейського рівня. Проте спочатку він не знаходив розуміння у верхах. Академік В. Вернадський 25 серпня 1918 р. писав у своєму щоденнику: «Гетьман та інші побоюються галичан, їх австрійської орієнтації». І все ж таки здоровий глузд переміг завдяки рішучій і послідовній позиції М. Василенка.

Одним з перших галичан, що відгукнулися на потреби нового ВНЗ, став доктор філософії М. Чайковський, який 18 липня 1911 р. захистив у Віденському університеті дисертацію про алгебраїчні рівняння степеня r^2 . На 13 серпня 1918 р., коли Чайковський заявив про своє бажання працювати на кафедрі чистої математики (алгебра та аналіз) фізико-математичного факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету, він був учителем академічної гімназії у м. Львові, мав значний досвід викладання в українських і польських школах Галичини, опублікував 9 наукових праць.

Міністр освіти задовольнив прохання 31-річного доктора наук 12 жовтня 1918 р. Йому надавали посаду приват-доцента на кафедрі чистої математики. Інформація про це надійшла з Києва до Кам'янця-Подільського без затримки, але оперативно передати її самому Миколі Андрійовичу не вдалося. 24 жовтня 1918 р. Іван Огієнко вперше повідомляє листом Чайковського про зарахування його на роботу в університеті. Проте зі Львова вісті не надходили. Це спонукало ректора послати на розшуки викладачів-галичан (окрім М. Чайковського, ще трьох осіб) урядовця. Але й він повернувся ні з чим, передавши прохання Огієнка представникам місцевої адміністрації. 21 листопада ректор знову надсилає листа відсутнім викладачам до Львова, просить їх якомога швидше прибути до університету і розпочати працювати. Цього разу лист, очевидно, дійшов до адресата. 15 січня 1919 р. М. Чайковський прибув до Кам'янця, а 3 лютого прочитав вступну лекцію на тему «Історія розвитку математичної думки». Пізніше Чайковський згадував: «Я можу з великою гордістю сказати, що був другим, хто викладав вищу математику українською мовою; першим був Михайло Пилипович Кравчук» (зауважимо, що за ініціативою доктора фізико-математичних наук, професора Вірченко Ніни Опанасівни (НТУУ «КПІ») в Україні проведено вже 11 міжнародних наукових конференцій імені академіка М. Кравчука – видатного українського вченого-математика, який трагічно закінчив своє життя у сталінських таборах на Колимі (1942 р.) через безглузді звинувачення в українському буржуазному націоналізмі). У Кам'янець-Подільському університеті М. Чайковському було призначено посадовий оклад у розмірі 450 крб. на місяць (один фунт чорного хліба коштував тоді 6-8 крб.). Тижневе навантаження Миколи Андрійовича на математичному відділі фізико-математичного факультету становило 8 годин з вищого математичного аналізу (6 год. лекційних і 2 год. практичних занять).

Після того як 5 лютого 1919 р. Рада народних міністрів УНР виділила університету кошти на придбання обладнання під майбутню друкарню, Рада професорів університету вирішила відрядити до Галичини, а потім і до Чехії Д. Дорошенка і М. Чайковського. Вони мали закупити верстати, шрифти, фарбу тощо. Від'їзд припав на початок квітня, коли в університеті почалися тритижневі великодні канікули. Однак виконати доручення не вдалося. 13 серпня 1919 р. М. Чайковський писав з Відня до Огієнка, що українські гривні за

кордоном не мали офіційно встановленого курсу, а без європейської валюти продати друкарське обладнання ніхто не хоче. Після від'їзду Чайковського в університеті офіційно згадували принаймні тричі. Так, 7 листопада 1919 р. ректор повідомив про те, що Микола Андрійович перебрався з Відня до Швейцарії, куди направляється українська республіканська капела (про що стало відомо від Д. Дорошенка). Вдруге його ім'я згадували у лютому 1920 р., коли його, як й інших викладачів, що у цей час не були на роботі, було звільнено з посади (це відповідало вимогам університетського статуту і рішенням ради професорів, які застосовувались у тому випадку, коли викладач пропустив у ВНЗ більше ніж один семестр). І нарешті, 19 листопада того самого року на засіданні правління навчального закладу (вже за радянських часів) М. Чайковському було оголошено подяку за те, що з-за кордону він передав у музей мистецтв невелику нумізматичну колекцію (40 монет, 77 паперових грошових знаків).

Отже, ім'я М. Чайковського пов'язане деякою мірою і з Поділлям. Працюючи у Кам'янець-Подільському державному українському університеті, він робив свій вклад у підготовку вчителів математики, щиро намагався допомогти цьому закладу отримати з-за кордону необхідне для видавничої справи друкарське устаткування. На жаль, воєнно-політичні обставини літа-осені 1919 р. не дали змоги повернутися до розпочатої викладацької праці. Незважаючи на це, ім'я М. Чайковського назавжди вписано в історію одного з перших українських університетів часів Української національно-демократичної революції.

Література

1. Пташник Б. Й. Микола Андрійович Чайковський (1887-1970) // Нариси з історії природознавства і техніки: Зб. наук. праць. – К., 1994. – Вип. 41. – С. 139-150.
2. Завальнюк О. М., Конет І. М. Фізико-математичний факультет Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1921 рр.) // Математика в школі. – 2000. – № 2. – С. 50-52.
3. Завальнюк О. М., Конет І. М. Микола Чайковський – доцент Кам'янець-Подільського державного українського університету // Матеріали наукової конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження видатного українського вченого, математика Володимира Левицького. – Тернопіль, 1997. – С. 11-13.
4. Завальнюк О.М., Конет І.М. Микола Чайковський і Кам'янець-Подільський державний український університет // Математика в школі. – 2003. – № 4. – С. 54-55.